ZENDEGI-SALAM
ضمیمه روزنامه خراسان
یک شنبه • ۲۸ بهمن ۱۴۰۳
۱۷ شعبان ۱۴۴۶ • ۱۶ فوریه ۲۰۲۵
شماره ۲۱۷۰۸
۲۹۲۷

روزهای زندگیِ خانواده سبز

مجلات خانوادگی ۲-۳ دهه قبل کارکردهای زیادی در سبک زندگی مردم داشتند وبخشی از کمبود مطالعه جامعه را جبران می‌کردند؛ در این پرونده با این مجلات خاطره‌بازی کردیم

سید مصطفی صابری | روزنامه‌نگار

پرونده

دو سه دهه قبل کیوسک‌های مطبوعات حسابی زنده و پویا بودند و لازم نبود برای کسب درآمد سیگار و فندک بفروشند؛ وقتی از مدرسه، دانشگاه یا سر کار برمی‌گشتیم مهم نبود چه سن و سالی داریم؛ یک توقف، مقابل کیوسک محل ضروری بود؛ از «گل آقا»ی دوست‌داشتنی و شیرین تا مجلات علمی مثل «دانستنیها» و «دانشمند»، از ورزشی‌ها هم سراغ «کیهان ورزشی» و «دنیای ورزش» می‌رفتیم و سینمایی‌ها هم دنبال مجله «فیلم» یا «دنیای تصویر» بودند. در این بین یک سری مجلات بود که شاید توسط مادر یا دختر خانواده تهیه می‌شد؛ اما همه اعضای خانواده مطالعه‌اش می‌کردند؛ مجلات خانوادگی که جلدهای یکسان داشتند؛ هرچند محتوای‌شان تفاوت‌های زیادی داشت؛ از مجله «خانواده» که خط‌شکن بود؛ تا «روزهای زندگی»، «خانواده سبز» و... البته اگر به عقب برگردیم شاید بتوان «اطلاعات هفتگی» را جد بزرگ این مجلات دانست که با کمی تفاوت در سروشکل به مجلات خانوادگی که نام بردیم، تبدیل شد. مجلات خانوادگی از اواخر دهه ۶۰، تمام دهه ۷۰ و تا اواسط دهه ۸۰ موقعیت ممتازی داشتند، تیراژشان مدام افزایش پیدا می‌کرد؛ فروش خوب و جذب آگهی بالایی داشتند که اجازه می‌داد به کارشان ادامه دهند. کم کم مجلات به‌ظاهر خانوادگی دیگری از راه رسیدند که پر تاژنامه‌هایی بیش نبودند؛ مجلاتی که کلینیک پوست و زیبایی، روان‌شناس و دندان پزشک را در پر تاژهایی معرفی می‌کردند؛ آن جلدهای نسبتا تکراری که بیشترشان یک دختر بچه چشم رنگی بود، تبدیل به جلدهایی شد که در آن یک سلبریتی را می‌دیدیم، صفحات داخلی از کاغذ معمولی به کاغذ گلاسه تغییر کرد و همراه با این تغییرات، روح سبک زندگی ایرانی با ترویج مصرف‌گرایی از این مجلات خارج شد. مجلات لاکچری عرصه را به مجلات قدیمی تنگ کردند که طی سال‌ها تغییر چندانی هم نکرده بودند و در این رقابت از پیش بازنده محسوب می‌شدند؛ اما کم کم رونق فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی هر دو را حذف کرد؛ طوری که از دهه ۹۰ دیگر خبری از آن مجلات خانوادگی دوست‌داشتنی نبود یا عناوین و کیفیت‌شان کم شده بود. حالا هم که قصه مطبوعات را با گرانی کاغذ، سوق یافتن آگهی به فضای مجازی و تولید محتواهای پرزرق‌وبرق در شبکه‌هایی چون اینستاگرام می‌دانیم. هرچند بخشی از ماجرا این است که مجلات باید با زمانه خودشان را تطبیق دهند؛ اما وقتی کتاب‌خوانی رونق چندانی ندارد؛ شاید وجود مجلاتی در عرصه‌های مختلف به‌ویژه فضای خانوادگی می‌توانست کمبود مطالعه را جبران کند و از این نظر جای چنین مجلاتی خالی است. در این پرونده یادی کردیم از آن مجلات و ویژگی‌هایی که داشتند.

مجلات خانوادگی را چطور به‌یاد می‌آوریم؟

مجلات خانوادگی هرچند در جزئیات رویکردهای متفاوتی داشتند؛ اما یک سری ویژگی‌های ثابت را که به نوعی امضای این ژانر از رسانه‌ها بود، می‌شد در آن‌ها رصد کرد که در مقطعی بسیار محبوب شد و در ادامه چون ایستا ماند و چندان با تغییرات جامعه همسو نبود باعث حذف تدریجی این مجلات شد. ویژگی‌هایی که در مقطعی باعث محبوبیت آن مجلات شد و هنوز هم می‌تواند خاطره‌انگیز باشد که در ادامه برخی از آن‌ها را مرور می‌کنیم:

بچه‌های چشم‌رنگی

شاید تکراری‌ترین ویژگی این مجلات که به نوعی کپی جدی از روی هم بود و حتی حاضر نبودند در ارائه متفاوتش کمی ریسک کنند، همان جلدهای تکراری بود که شامل عکس محوری یعنی تصویر یک دختربچه موفرفری و خندان با چشم‌های رنگی بود. به‌طور معمول هیچ محتوایی حول این تصویر در داخل صفحات تولید نمی‌شد. شایعه بود که والدین این بچه‌ها پول‌های زیادی برای چاپ عکس فرزندشان پرداخت می‌کنند. در گوشه و کنار جلد هم می‌شد عکس یکی دو هنرپیشه یا فوتبالیست را دید که در صفحات داخلی با آن‌ها مصاحبه شده بود. از جایی به بعد عکس سلبریتی‌ها محوری‌تر شد. اما به‌طور معمول شامل یک چهره سینمایی و یک چهره ورزشی بود که در دفتر مجله کنار هم ایستاده بودند.

الگوهای خیاطی پرحجم

صفحاتی وسط این مجلات به‌طور معمول چند صفحه الگوی خیاطی پرحجم بود که چندان محبوب نبود اما باعث ضخامت مجله می‌شد.

داستان دنباله‌دار

مجلات خانوادگی انواع داستان دنباله‌دار داخلی و خارجی داشتند؛ از پرونده‌های پلیسی داخلی که توسط قاضی یا بازپرس بازنویسی شده بود؛ تا قصه‌های عاشقانه با تصویرسازی‌های سیاه و سفید که همیشه مردی خسته و چشم‌های پر از اشک یک زن را به تصویر می‌کشید.

پاسخ به سوالات مخاطبان

گوشه و کنار این مجلات پر بود از کارشناسان و مشاوران در زمینه‌های مختلف، هرچند معلوم نبود وقتی یک مجله، ماهنامه است و طبیعتاً پاسخ به یک سوال ماه‌ها طول می‌کشد این کار چه ضرورتی دارد. از مشاوره خانوادگی و تربیت فرزند تا تناسب اندام و سلامت. در آن زمان که خبری از اینترنت برای عکس‌های تزیینی داخل صفحات نبود؛ در این بخش هم شاهد تصویرسازی‌های جالبی بودیم که متناسب با سوالات در دورنج روحی یا جسمی افراد را به تصویر می‌کشید.

در راهروهای دادگاه

حضور خبرنگار در راهروی دادگاه خانواده یا موارد مشابه جزو موتیف‌های پرتکرار این مجلات بود. آدم‌هایی که در زندگی سرشان به سنگ خورده بود و بعد از بیان ماجرای یک اتفاق از دوستی خیابانی تا جعل و کلاهبرداری، قرار بود برای مخاطبان مجله حرفی برای گفتن داشته باشند و هشدار بدهند که فلان کار آخر و عاقبت ندارد.

گفت‌وگوی خانوادگی

آن زمان که شبکه‌های اجتماعی نبود تا فوتبالیست و هنرپیشه از لحظه لحظه سفر یا رستوران رفتنش عکس بگیرد و به اشتراک بگذارد؛ صداوسیما هم چندان اهل تریبون دادن به هر کسی نبود؛ در این فضا مجلات خانوادگی سراغ چهره‌های محبوب می‌رفتند و در یک مصاحبه خانوادگی از نحوه آشنایی فلان هنرپیشه با همسرش یا تکنیک‌های تربیت فرزند فلان فوتبالیست می‌گفتند. مصاحبه‌هایی که زمان خودش خواندنی بود اما برای زمان حال خیلی کلیشه‌ای و شعاری محسوب می‌شود. نکته جالب دیگر آن بود که برای مخاطب تنها فرصتی که داخل خانه یک سلبریتی را ببیند همان عکس‌های بی‌کیفیت مجلات بود که با گزارش و مصاحبه چاپ می‌شد.

جدول و سرگرمی

همه این مجلات صفحاتی برای سرگرمی، معما، چیستان، بازی ریاضی، آموزش شعبده‌بازی، لطیفه‌های به قول خودشان ریزه میزه و... داشتند. در این صفحات از جدول متقاطع تا داستان‌های طنز خیلی کوتاه دیده می‌شد.

دور دنیا

مجلات خانوادگی به سبک و سیاق قدیمی‌ترها مثل مجله «اطلاعات هفتگی»، صفحاتی را به ترجمه مطالبی از زندگی، آداب و رسوم و دیدنی‌ها و خواندنی‌های دیگر کشورها اختصاص می‌دادند که برای روزگاری که اینترنت نبود جذاب محسوب می‌شد.

آشپزی

از اواسط دهه ۶۰ مجلات خانوادگی سعی کردند چند صفحه رنگی داشته باشند به‌خصوص برای چاپ تصاویر آشپزی و...؛ خلاصه رنگی بودن چند صفحه باعث تمایز صفحات آشپزی بود و جهشی در کار این مجلات محسوب می‌شد. هرچند در دهه ۸۰ و تا اوایل دهه ۹۰، ناغافل چند مجله با تم خانوادگی اما پر از تبلیغ و پرتاژ از راه رسیدند که به‌جای آشپزی روی معرفی رستوران و کافه متمرکز بودند. مجلاتی که به‌جای عموم خانواده‌ها، روی قشر خاصی از مخاطب حساب باز کرده بودند و از طرفی نیازهای کاذبی هم در مخاطب ایجاد می‌کردند که با واقعیت زندگی در تضاد جدی بود.

صفحات کودکانه

مجلات خانوادگی صفحاتی هم برای کودکان داشتند که شامل رنگ‌آمیزی، سرگرمی، داستان و... بود و می‌توانست به شکل حداقلی بچه‌ها را سرگرم کند.

چرا مجلات خانوادگی محبوب و موثر بودند؟

شاید نتوان ادعا کرد که در تمام عمر چاپ این مجلات، محبوب و اثرگذار بودند، اما نمی‌توان این موضوع را نادیده گرفت که برای مقطعی طولانی محبوبیت زیادی داشتند طوری که بین خانواده‌ها دست به دست شده، در آرایشگاه‌ها و مطب پزشکان، یا هرجایی که عده‌ای معطل بودند می‌شد یکی دو مجله خانوادگی دید. اما این محبوبیت چه دلایلی داشت؟

۱. برای تمام خانواده مجلات خانوادگی این ویژگی مثبت را داشتند که در آن‌ها مطالبی برای بیشتر اعضای خانواده پیدا می‌شد و با مبلغ کمی چند نفر سرگرم می‌شدند و در کنارش چیزهایی را هم یاد می‌گرفتند.

۲. متناسب با زندگی آن زمانه برخلاف موج بعدی مجلات خانوادگی که مروج سبک زندگی لاکچری بودند و ممکن بود در ذهن مخاطب به شکل ناخودآگاه تولید خشم یا حسرت کنند؛ مجلات خانوادگی اصلی تناسب خوبی با واقعیت‌های زندگی مردم زمانه خودشان داشتند و براساس نیازهای یک بدنه مخاطبی فراگیر تعریف شده بودند. معضلی که این روزها هم در پیچ‌های زندگی روزمره بلاگرهامی‌بینیم و باعث ایجاد حسرت در دنبال کننده‌ها نسبت به سفرها، جشن تولدها و مهمانی‌های بلاگرهامی‌شود و هیچ نسبت درستی با واقعیت امروز جامعه و مشکلات اقتصادی بدنه مردم ندارد.

۳. تاکید روی خوداتکایی خانواده‌ها آن زمان بیشتر خانواده‌ها بخش زیادی از نیازهای‌شان را مثل تنقلات، ترشی و حتی لباس خانگی فرزندان را در خانه تهیه می‌کردند. پدرها همه فن حریف بودند و انواع ابزارها را برای تعمیر وسایل خانه داشتند، مادرها هم از خیارشور دورچین غذا تا پیژامه بچه‌ها را خودشان تهیه می‌کردند. مجلات خانوادگی هم در این اتمسفر تولید محتوا داشتند و لذا برای مخاطب‌شان کاربردی و در عین حال خواندنی بودند.

۴. کارشناسان مجرب مجلات آن زمان کارشناسان خود در زمینه‌های مختلف را براساس تخصص انتخاب می‌کردند؛ اما موج بعدی مجلات خانوادگی براساس تبادل مالی از مطالب روان‌شناس و مشاور تغذیه و... استفاده می‌کردند. یعنی تلفن و آدرس مطب یا کلینیک کارشناس کنار توصیه‌ای که به مخاطب داشت درج می‌شد و در حقیقت به مجله پول می‌داد تا مطلبش چاپ شود.

محبوب‌ترین مجلات خانوادگی

طی چند دهه مجلات زیادی آمدند و رفتند که گاهی حسابی مورد توجه بودند؛ اما در ادامه فقط به ذکر چند مجله محبوب که انتشار مستمری داشتند و در مواردی هنوز هم با تیراژ کم چاپ می‌شوند، بسنده می‌کنیم.

اطلاعات هفتگی

مجله‌ای که فرمول رایج مجلات خانوادگی را الاقل در ویترینش نداشت اما صفحات داخلی‌اش شباهت زیادی به این مجلات داشت. مجله‌ای قدیمی که از فروردین ماه ۱۳۲۰ منتشر شد و کشکولی بود از مطالب سیاسی، داستان‌های ایرانی و خارجی، نقد و گزارش، مشاوره خانواده، جنگ هنر و...

خانواده

این مجله هم به مدیر مسئولی حسین فردوس ابتدا به صورت ماهنامه منتشر می‌شد و بعد دو هفته‌نامه شد. تولد آن به سال ۱۳۷۰ برمی‌گردد و در آن مطالب متنوع از ورزشی گرفته تا روش‌های لاغری، گفت‌وگو با مجریان و هنرپیشه‌ها، مشاوره، تفسیر نقاشی کودکان، تغذیه و پزشکی و... پیدا می‌شد.

خانواده سبز

این مجله را هرمز شجاعی مهر مجری تلویزیون راه انداخت و همانند هم‌نسل‌های خود به انواع و اقسام مطالب می‌پرداخت که شامل آشپزی، اخبار سلامت، اخبار زیبایی، بارداری و کودک، اسرار خانه‌داری و دکوراسیون و... می‌شد.

روزهای زندگی

اولین مجله رنگی خانوادگی در ایران که صاحب امتیاز شعلی فتح‌ا...زاده مدیرعامل سابق استقلال بود. سرگذشت‌های واقعی و مطالب مشابه مجلات دیگر شامل انواع و اقسام موضوعاتی که اعضای خانواده و به‌ویژه بانوان با آن سروکار داشتند، در این مجله هم دیده می‌شد.

زن روز

یکی دیگر از مجلات قدیمی که به آن صورت مثل بقیه لااقل در ظاهر امر تمام خانوادگی نبود و روی مخاطب بانوان متمرکز شده بود. در روزهای نبود اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، یادگرفتن ترفندهای آشپزی، خیاطی، بافتنی، ست کردن رنگ لباس، نگهداری از گل و گیاه، پاسخ به پرسش‌ها، مشاوره و... کلا مسائل مربوط به خانه و خانواده، از دلایل روآوردن مخاطبان به مجله زن روز بود. مجله‌ای که اسمش زنانه بود ولی خوانندگانش از هر جنس و قشری بودند. یک مجله قدیمی که هنوز هم منتشر می‌شود ولی دیگر آن بروبیای سابق را ندارد.